

FINLANDIYA MOLIVAVIY SAVODXONLIK TA'LIM TIZIMINI BOSHQA MAMLAKATLAR BILAN BOG'LIQLIGI

PhD, dots. **Shamansurova Zilola Abduvahitovna**

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

ORCID: 0009-0009-5152-3518

z.shamansurova@tsue.uz

Annotatsiya. Ushbu maqola O'zbekiston ta'lim tizimida, ayniqsa, maktab ta'limida moliyaviy savodxonlik darajasini oshirishning muhim masalalarini ko'rib chiqish, ilg'or xorijiy tajribalarni o'rganishga bag'ishlangan. Maqolada Finlandiyaning moliyaviy savodxonlik dasturlari tahlil qilinib, ularni O'zbekiston hamda boshqa mamlakatlar sharoitlariga moslashtirish yo'llari o'rganiladi. Moliyaviy savodxonlik aholining iqtisodiy barqarorligi va farovonligiga ijobiy ta'sir ko'rsatishini ta'kidlagan holda, tadqiqotda davlat va xususiy sektor hamkorligi, ta'lim muassasalarida maxsus kurslar va malaka oshirishlar tashkil etish, shuningdek, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish zarurligi qayd etilgan. Finlandiya tajribalari asosida ishlab chiqilgan taklif va tavsiyalar O'zbekiston maktab ta'limi tizimida moliyaviy savodxonlikni oshirishga qaratilgan amaliy dasturlarni shakllantirishda katta ahamiyatga ega. Bugungi kunda mamlakatlar pedagoglari e'tiboridagi o'qitish tajribasi Finlandiya ta'lim tizimida mujassam. Zero, o'n yildan ortiq vaqt davomida bu davlatdagi 15 yoshli o'quvchilar PISA xalqaro baholash dasturida muntazam juda yaxshi natijalarni ko'rsatmoqda. Finlandiyaning muvaffaqiyati o'qituvchilardir. Yuqori sifatli mashg'ulot o'tkazishi uchun ularning maqomi va mustaqilligi ta'minlangan. Ta'lim siyosati maqsadli ravishda tenglikka yo'naltirilgan. Shuni aytib o'tish lozimki, Finlandiya joylashuvi va iqlimi uning iqtisodiyotiga o'z ta'sirini o'tqazadi. Ushbu maqolamda, Finlandiyaning moliyaviy ta'lim tizimini boshqa mamlakatlarga taqbiq etishni maqsadga muvofiq deb bildim.

Kalit so'zlar: moliyaviy savodxonlik, moliyaviy savodxonlik markazi, maktab ta'limi, iqtisodiy fanlar, moliyaviy bilimlar, Finlandiya ta'lim tizimi.

ВЗАИМОСВЯЗЬ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ В ОБЛАСТИ ФИНАНСОВОЙ ГРАМОТНОСТИ ФИНЛЯДИИ С ДРУГИМИ СТРАНАМИ

PhD, доц. **Шамансурова Зилола Абдувахитовна**

Ташкентский государственный экономический университет

Аннотация. Данная статья посвящена рассмотрению важных вопросов повышения уровня финансовой грамотности в системе образования Узбекистана, особенно в школьном образовании, а также изучению передового зарубежного опыта. В статье анализируются программы финансовой грамотности Финляндии и рассматриваются пути их адаптации к условиям Узбекистана и других стран. Подчеркивая, что финансовая грамотность положительно влияет на экономическую стабильность и благосостояние населения, в исследовании отмечается необходимость сотрудничества государственного и частного сектора, организации специальных курсов и обучения в образовательных учреждениях, а также использования современных технологии. Предложения и рекомендации, разработанные на основе финского опыта, имеют большое значение при формировании практических программ, направленных на

повышение финансовой грамотности в системе школьного образования Узбекистана. Сегодня педагогический опыт педагогов своих стран воплощен в финской системе образования. Ведь уже более десяти лет 15-летние ученики этой страны регулярно показывают очень хорошие результаты по международной программе оценивания PISA. Успех Финляндии – это учителя. Их статус и независимость обеспечиваются качественным обучением. Политика образования направлена на равенство. Следует отметить, что расположение и климат Финляндии оказывают влияние на ее экономику.

Ключевые слова: финансовая грамотность, центр финансовой грамотности, школьное образование, экономические науки, финансовые знания, система образования Финляндии.

THE INTERCONNECTION OF FINLAND'S FINANCIAL LITERACY EDUCATION SYSTEM WITH OTHER COUNTRIES

PhD, assoc. prof. **Shamansurova Zilola Abduvahitovna**
Tashkent State University of Economics

Abstract. This article is dedicated to the consideration of important issues of increasing the level of financial literacy in the educational system of Uzbekistan, especially in school education, and to the study of advanced foreign experiences. The article analyzes the financial literacy programs of Finland and examines ways of adapting them to the conditions of Uzbekistan and other countries. Emphasizing that financial literacy has a positive effect on the economic stability and well-being of the population, the research notes the need for public and private sector cooperation, the organization of special courses and training in educational institutions, as well as the use of modern technologies. Proposals and recommendations developed on the basis of Finnish experiences are of great importance in the formation of practical programs aimed at increasing financial literacy in the school education system of Uzbekistan. Today, the teaching experience of the pedagogues of their countries is embodied in the Finnish education system. After all, for more than ten years, 15-year-old students in this country have regularly shown very good results in the PISA international assessment program. The success of Finland is the teachers. Their status and independence are ensured for high-quality training. Education policy is aimed at equality. It should be mentioned that the location and climate of Finland have an impact on its economy.

Keywords: financial literacy, financial literacy center, school education, economic sciences, financial knowledge, education system of Finland.

Kirish.

Shu bilan birga, maktablar ustidan nazorat markazlashmagani ham asosiy omildir. Hozir Finlyandiyada yigirmata universitet (shundan o'ntasi pedagoglar tayyorlaydi) hukumat tomonidan moliyalashtiriladi. O'quv dasturlarini tuzish huquqi va mas'uliyati mahalliy munitsipalitetlar va maktablar zimmasida. Qonunchilikka ko'ra, ta'lim beruvchilar o'quv dasturini mahalliy sog'liqni saqlash va ijtimoiy xizmatlar mas'uliyati yuklangan idoralar bilan birgalikda "maktabning ish muhiti, mahalliy qiymat tanlovi va maxsus resurslar"ni hisobga olgan holda ishlab chiqishi shart. U nafaqat umumiy ta'limning yuqori standartlari, balki butun jamiyatning birgalikda belgilangan maqsad va tartiblarga sodiqligini ta'minlaydigan tarzda amalga oshiriladi. Finlyandiyada o'qituvchilar uchun ta'lim dasturini shakllantirish muhim omil. O'qitish tizimining yana bir muhim xususiyati ishonch va hamkorlik madaniyatiga tayanadi. Mamlakat maktablaridagi o'qituvchilarni ma'lumoti va ixtisosligi bo'yicha maktabgacha ta'lim o'qituvchisi, hunarmandlik va texnologiya fani o'qituvchisi, musiqa o'qituvchisi kabi toifalarga bo'lish mumkin. Biroq har bir toifadagi muallimlar turli o'quv dasturlari asosida tayyorlanadi. Finlandiya eng qiziq va muhim tomonidan biri shundaki, bir

sinfdagi o'quvchilar kichik kichik guruhlariga bo'linib dars o'tiladi. Shuningdek, agar sinfda boshqa mamlakatdan kelgan o'quvchisi bo'lsa albatta unga o'z ona tilisi o'tiladi.

Adabiyotlar sharhi.

Moliyaviy savodxonlik hozirgi kunda global iqtisodiy barqarorlik va farovonlikka erishishda muhim omil bo'lib qolmoqda. Bu bo'yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar va adabiyotlar tahlili moliyaviy savodxonlikni oshirish uchun samarali strategiyalarni ishlab chiqish imkonini beradi. Moliyaviy savodxonlik – bu shaxsning moliyaviy qarorlar qabul qilish uchun zarur bo'lgan bilim, ko'nikma va qobiliyatlarni egallaganlik darajasi.

Lusardi va Mitchell (2014) tadqiqotlari moliyaviy savodxonlikning iqtisodiy ahamiyatini o'rganib, uning shaxsiy farovonlik va iqtisodiy barqarorlikka ta'sirini baholab ko'rsatdi.

Atkinson va Messy (2012) tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlar esa OECD/INFE (International Network on Financial Education) dasturi doirasida moliyaviy savodxonlikni baholash natijalarini taqdim etdi va moliyaviy bilimlarning aholi farovonligiga ta'sirini tahlil qilgan. Moliyaviy savodxonlikni o'quv dasturlariga integratsiya qilish zamonaviy ta'limning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

OECD (2013) moliyaviy savodxonlik ta'limini maktab dasturlariga kiritish usullari haqida ma'lumot beradi va bu jarayonning turli mamlakatlarda qanday amalga oshirilishini tahlil qilgan.

Mandell (2008) o'z tadqiqotlarida AQSh maktablarida moliyaviy savodxonlik darajasini oshirish uchun maxsus kurslar va treninglar tashkil etishni tavsiya etgan. Kanada va Yaponiya davlatlarining moliyaviy savodxonlik ta'limidagi tajribalari bu borada yaxshi natijalar ko'rsatgan.

OECD (2017) va APEC (2019) hisobotlari ushbu mamlakatlarda moliyaviy savodxonlik darajasini oshirish uchun qabul qilingan strategiyalar va dasturlarni batafsil o'rganilgan. Kanadada moliyaviy savodxonlik dasturlari maktabgacha ta'limdan boshlab, bosqichma-bosqich amalga oshirilsa, Yaponiyada qisqa muddat ichida moliyaviy ta'lim berish samaradorligi oshirilgan. O'zbekistonda moliyaviy savodxonlikning hozirgi holati, mavjud muammolar va imkoniyatlar tahlili davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va Moliya Vazirligi va Xalq Ta'limi Vazirligi tomonidan taqdim etilgan hisobotlar aholining moliyaviy bilim darajasini oshirish uchun amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar haqida ma'lumot beradi. World Bank tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlar esa O'zbekistonda moliyaviy ko'nikmalarni oshirish uchun taklif qilingan strategiyalarni batafsil bayon etgan

Moliyaviy savodxonlikni oshirish uchun samarali strategiyalar va yondashuvlar tahlili davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirishni, zamonaviy texnologiyalardan foydalanishni va interaktiv usullarni tatbiq etishni o'z ichiga oladi. Lusardi va boshqalar (2017) tadqiqotlarida moliyaviy bilimlarning ijtimoiy va iqtisodiy tengsizlikka qarshi kurashdagi o'rni ko'rsatilgan bo'lib, ushbu bilimlarni oshirish orqali iqtisodiy tengsizlikni kamaytirish mumkinligi ta'kidlangan.

Moliyaviy savodxonlikka oid adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, moliyaviy bilimlar va ko'nikmalarni oshirish shaxsiy va ijtimoiy farovonlikka sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ilg'or xorijiy tajribalarni o'rganish va ularni O'zbekiston sharoitiga moslashtirish orqali maktab ta'lim tizimida moliyaviy savodxonlikni oshirish bo'yicha samarali chora-tadbirlarni amalga oshirish mumkin. Shu bilan birga, davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish, zamonaviy texnologiyalardan foydalanish va interaktiv usullarni tatbiq etish muhim ahamiyatga ega.

Tadqiqot metodologiyasi.

Tadqiqotimiz maktab o'quvchilarini turli o'yinlar orqali moliyaviy bilimlarni o'rgatish orqali moliyaviy savodxonligini oshirish bo'yicha ilg'or xorij tajribalari o'rganamiz. Bu borada ulkan tarixiy tajribaga ega bo'lgan Finlandiya davlatlarining pedagogik tajribalari bilan

yaqindan tanishib chiqamiz. Maktab o'quvchilari doirasida moliyaviy savodxonlik ta'limini berishda Finlandiya ta'lim tajribasini o'rganish uchun bir qancha sabablar mavjud. Birinchidan, Yuvyaskyulyada turli xil yoshdagi moliyaviy savodxonlik darajasi bo'yicha jahon mamlakatlari o'rtasida yetakchi o'rinlarni egallab kelmoqda. Bu borada Finlandiyaning uzoq yillik tarixiy tajribasi katta va shu sababli bu tajribani mukammal o'rganganholda O'zbekiston uchun mos keladigan qismlarini tanlab olish va amaliyotga joriy etish istiqbolda yoshlar o'rtasida moliyaviy ta'limni targ'ib qilishni osonlashtiradi. Ikkinchidan, Finlandiyaning bugungi global taraqqiyotiga asosiy sabab ta'lim ekanligi barchaga ma'lum. Lekin shunday bo'lsada, Yuvyaskulya ta'limida tizimida moliyaviy savodxonlik ta'limini berish tekin. Qisqa davr davomida mamlakat bu borada ma'lum bir ijobiy natijalarga erishmoqda. Finlandiyada butun mamlakat bo'ylab ta'lim olish uchun bir xil sharoitlar yaratilgan. Finlandiya maktab ta'lim tizimida moliyaviy savodxonlik ta'limini berish tajribasini o'rganish orqali maktablarda moliyaviy savodxonlik ta'limini berishni nimadan boshlash kerakligini va qisqa vaqtda qanday qilib yaxshi natijalarga erishish mumkinligini o'rganishimiz mumkin. Albatta, bu O'zbekiston maktablarida boshlang'ich va o'rta sinflarda ta'lim olayotgan o'quvchilarga moliyaviy ta'lim berish jarayonini osonlashtirish va tezlashtirish uchun xizmat qiladi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Tadqiqot davomida erishilgan natijalar shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston maktablarida moliyaviy savodxonlik ta'limini berishda ilg'or xorijiy mamlakatlar tajribasini o'rganish va mos deb hisoblanganlarini maktab ta'limiga joriy qilish juda muhim. Shuningdek, bu jarayon ta'lim usullarini aniqlash va vaqt hamda resurslarni tejashga yordam beradi. Maktablarda moliyaviy savodxonlikni oshirish uchun maxsus kurslar va treninglar tashkil etish zarur. Bu kurslar turli yoshdagi o'quvchilar uchun moslashtirilgan bo'lishi kerak. Bundan tashqari, moliyaviy savodxonlikni oshirish uchun davlat va xususiy sektor hamkorligini kuchaytirish zarur. Bu jarayon zamonaviy texnologiyalar va interaktiv usullarni tatbiq etishni o'z ichiga olishi zarur.

Finlyandiyaga o'tqazgan tadqiqotimga ko'ra, ta'lim tizimining samaradorligi bo'yicha dunyodagi eng yaxshi mamlakatlardan biri hisoblanadi. Finlyandiya har yili boshlang'ich bosqichda har bir o'quvchiga ko'rsatiladigan xizmatlarga taxminan 8,159 dollar sarflaydi, tayyorgarlik va o'rta maktab o'quvchilari uchun har yili mos ravishda 12,545 va 8,467 dollarni tashkil qiladi. Finlyandiyaning ta'limni moliyalashtirish tajribasini ko'rib chiqish natijasida biz quyidagi xulosalarga kelamiz:

- Finlyandiya ta'lim tizimi markazlashtirilgan, chunki u yerdagi hukumat tomonidan moliyalashtiriladi.

- Finlyandiyadagi ta'lim holatini tahlil qilib, u maktabgacha ta'limdan tortib oliy ta'limgacha bo'lgan barcha ta'lim darajalarida bepul.

- Davlat umumiy byudjetining (11% dan 12% gacha) va Finlyandiya munitsipalitetlari byudjetlari ta'limga sarflanadi va bu foiz bepul maktabgacha ta'lim, asosiy ta'lim, o'rta ta'lim, texnik ta'lim, oliy ta'lim, uzluksiz ta'lim va oliy ta'lim.

- Moliyalashtirish majburiyatlari federal hukumat va mahalliy hukumatlar o'rtasida federal hukumat foydasiga 57%, mahalliy hukumatlar uchun 43% stavkada taqsimlanadi va ta'limga yalpi ichki mahsulotning ulushi 6,5% ga yetdi.

- Finlyandiyada davlat va mahalliy hokimiyat organlari o'rtasida ta'lim xizmatlarini moliyalashtirish bo'yicha umumiy mas'uliyatdan tashqari, xususiy ta'lim xizmatlarini etkazib beruvchilarning namunasi mavjud, chunki ular o'z ta'lim muassasalarini tashkil etishni qoplash uchun davlatdan yordam olish huquqiga ega.

Finlyandiyada ta'lim holatini tahlil qilish uchun u maktabgacha ta'lim bosqichidan tortib oliy ta'lim bosqichigacha bo'lgan barcha ta'lim bosqichlarida bepul ekanligi aniq, bu erda davlat umumiy byudjetining (11% dan 12%) gacha va Finlyandiya munitsipal byudjetlari ta'limga sarflanadi va bu foiz bepul maktabgacha ta'lim, asosiy ta'lim, o'rta ta'lim, texnik ta'lim, oliy ta'lim, uzluksiz ta'lim va aspiranturadan keyingi ta'lim, shuningdek, qisman kattalar uchun

bepul ta'limni moliyalashtirishni qamrab oladi. o'z navbatida Finlyandiya umrbod ta'lim olish uchun imkoniyatlar yaratadi.

Bundan tashqari, o'quvchilar maktabda o'tkaziladigan ayrim mashg'ulotlar uchun to'lovlarni to'lashlari mumkin, maktabgacha va asosiy ta'lim bosqichlarida o'quvchilarning ota-onalariga darsliklar, kundalik ovqatlanish va transport bepul taqdim etiladi. Ta'lim va madaniyat vazirligi ta'lim sifatining asosiy mezonlarini qabul qilishda ta'lim beruvchilarni qo'llab-quvvatlash uchun maxsus davlat subsidiyalarini ham ajratdi. Barkamol va bilimli pedagog kadrlar mavjudligini ta'minlash uchun ko'plab dasturlar ishga tushirildi. Maqsad xodimlarni rivojlantirish bo'yicha treninglarda ishtirok etishni oshirish, uning ta'sirini kuchaytirish va ishdan qoniqishni yaxshilash edi. Shunday qilib, Finlyandiya ta'lim tizimi markazlashtirilgan, chunki u hukumat tomonidan moliyalashtiriladi va shunga qaramay, ko'plab mahalliy hokimiyat organlari maktabgacha ta'lim, asosiy ta'lim, umumiy va kasb-hunar o'rta ta'limda o'zini o'zi moliyalashtirish darajasiga ega.

Maktabgacha va asosiy ta'lim bo'yicha ta'lim hukumatdan qonuniy mablag' oladigan asosiy kommunal xizmatlarning bir qismidir va hukumat tomonidan qonuniy moliyalashtirish munitsipalitetda istiqomat qiluvchi 6 yoshdan 15 yoshgacha bo'lgan bolalar soniga va alohida holatlarga bog'liq.

Ammo o'rta va oliy o'quv yurtlarida o'quvchilarning o'zlari yoki ota-onalari o'zlari kitob sotib oladi. O'rta maktab o'quvchilari bepul ovqatlanish huquqiga ega va davlat oliy ta'lim bosqichida taqdim etiladigan ovqatlanishni subsidiyalaydi. Kattalar uchun ta'lim to'lovni talab qiladigan yagona ta'lim turi bo'lishi mumkin. O'rta ta'lim va kasb-hunar ta'limi muassasalarini moliyalashtirish Ta'lim va madaniyat vazirligi tomonidan belgilangan birlik narxlaridan tashqari, maktab tomonidan taqdim etilgan o'quvchilar soniga bog'liq.

Universitet amaliy fanlar institutlarini moliyalashtirishga kelsak, hukumat har bir talaba uchun birlik narxlarini, loyihalarni moliyalashtirish va natijalarga asoslangan moliyalashtirish asosida bazaviy moliyalashtirish shaklida resurslarni ajratadi. Universitet amaliy fanlar institutlari tashqi moliyalashtirish manbalariga ham ega, chunki ta'lim xizmatlarini etkazib beruvchilar kasbiy tayyorgarlik va universitet amaliy fanlar institutlarini moliyaviy natijalarga asoslangan moliyalashtirishda o'z natijalarini yaxshilashga da'vat etiladi. Finlyandiya universitetlari davlat huquqi asosida ishlaydigan mustaqil kompaniyalar yoki xususiy huquq asosida faoliyat yurituvchi muassasalardir.

Har bir oliy o'quv yurti Ta'lim va madaniyat vazirligi bilan birgalikda universitet oldiga amaliy va aniq maqsadlar qo'yadi va har uch yilda bir marta zarur resurslarni aniqlaydi. Shartnoma shuningdek, ushbu maqsadlar davlat tomonidan qanday nazorat qilinishi va baholanishi va universitetlar davlatdan moliyalashtirishni belgilaydi. Ta'lim va Madaniyat vazirligi ta'lim tomonidan moliyalashtiriladigan davlat sektorini nazorat qiladi, bu Finlyandiya Milliy Ta'lim Kengashi orqali asosiy o'quv dasturlarini ishlab chiqishni va o'qituvchilarni tayyorlash dasturlarini akkreditatsiya qilishni o'z ichiga oladi, bundan tashqari, mintaqaviy ma'muriyatlar va iqtisodiy markazlar bilan bog'liq agentliklar mavjud. ta'limni nazorat qiluvchi rivojlanish, Mahalliy hukumat asosiy ta'limni ta'minlash uchun javobgardir, ya'ni 3100 ta maktabda (1-9) sinflar, ularning 45 foizi 100 dan kam o'quvchiga ta'lim beradi va ko'proq o'quvchilarni qamrab oladigan maktablarning ko'pligiga qaramay, Ta'lim va Madaniyat vazirligi maktablar tashkil etish uchun ro'yxatdan o'tgan mahalliy, munitsipal hokimiyat va uyushmalar organlariga litsenziyalar berdi. Finlyandiya har yili boshlang'ich bosqichda har bir o'quvchiga ko'rsatiladigan xizmatlarga taxminan 8,159 dollar sarflaydi, tayyorgarlik va o'rta maktab o'quvchilari uchun har yili mos ravishda 12,545 va 8,467 dollarni tashkil qiladi. Finlyandiya ta'limining eng muhim xususiyatlaridan biri bu ota-onalarni ta'lim jarayoniga jalb qilishdir, bu ta'lim jamoaviy mas'uliyatdir. Va barcha uchun o'qish imkoniyatlarini ta'minlash uchun stipendiyalar va o'qish kreditlarining yaxlit tizimi mavjud bo'lib, moliyaviy yordam o'rta maktabda to'liq vaqtda o'qish uchun, ikkinchi bosqichda yoki kasb-hunar ta'limi muassasalariga o'qish orqali berilishi mumkin, yoki oliy ta'lim muassasalari

Shunday qilib, moliyalashtirish majburiyatlari federal hukumat va mahalliy hukumatlar o'rtasida federal hukumat foydasiga 57% va mahalliy hukumatlarda 43% bo'linadi. Davlat maktablari va bu xususiy maktablarning aksariyati diniy maktablardir.

Amalda universitetlarning xarajatlari davlat byudjeti hisobidan moliyalashtiriladi. Shu bilan birga, universitetlar o'z xizmatlari orqali tijorat moliyalashtirish manbalaridan boshqa daromadlarni ham oladilar, to'g'ridan-to'g'ri davlat moliyalashlari oxir-oqibat hukumat va mahalliy hokimiyat organlari tomonidan bu xarajatlarning taxminan 70% ni tashkil qiladi.

O'rta va kasb-hunar ta'limi xarajatlari davlat subsidiyalari bilan qoplanmaydi, shuning uchun o'rta yoki kasb-hunar ta'limi uchun byudjetning 43 foizini shahar jamg'armasi, 57 foizini davlat mablag'lari ajratadi va talabalar ta'lim uchun to'lovlar yo'q, lekin ikkalasi ham talabalarga tushlik va sog'liqni saqlash bepul taqdim etiladi. Bundan tashqari, har bir bola va o'smir o'zining shaxsiy sharoiti yoki imkoniyatlari chegarasidan qat'i nazar, sifatli ta'lim olish huquqiga ega, o'quvchilar ham zarur hollarda yordam olish huquqiga ega.

Afzalliklar	Afzalliklar mazmuni
Maktablar o'rtasidagi tenglik	Bu shuni anglatadiki, agar institutlar davlat turiga kirsa, unda hammasi bir xilda homiylik qilinadi hamda "boy" va "kambag'al" sinflarga bo'linmaydi. Finlyandiyada bir muddatgacha ota-onalarga farzand uchun muassasa tanlashni taqiqlovchi qonun mavjud edi. Uni eng yaqin yashash joyiga berish kerak edi. Yaqinda bu ta'qiqalar bekor qilindi, lekin ko'pchilik ota-onalar o'z farzandlarini maktabga yaqinlashtirmoqda, chunki ular qulayroq bo'lgani uchun va ta'lim darajasi shaharning boshqa uchidan farq qilmaydi. Bu xususiy maktablar yo'qligini anglatmaydi, lekin ular ko'pincha talab qilinmaydi. Ular har qanday ixtisoslikda ongli ravishda tilga olinadigan, lingvistik yoki matematik bo'ladigan bolalar tomonidan talab etiladi
Talabalar o'rtasidagi tenglik	Fin boshqaruvi bolalarni kuchsiz va zaif, sog'lom va kasal bo'lib tasniflantirmaydi va ular bir sinfda o'qishga ruxsat beradi. Shuning uchun, odatda, bitta stolda nogironlar aravachasida va nogiron o'smirda kutib olish mumkin. Ularning barchasi jamiyatga erkin moslashadi va tengdoshlari bilan muloqotda bo'lib, jamiyatga kiradi. Bu mamlakatda iste'dodli va sekin bolalar o'rtasidagi farq juda kichik
Ota-onalar o'rtasidagi tenglik	Barcha ta'lim muassasalarida bolaning ota-onasining ish joyini aniqlashga imkon beradigan barcha savolnomalar va dasturlar qat'iyon taqiqlanadi. Ushbu qo'llanma oxir-oqibatda, talabaga birinchi o'ringa beriladi
Naqd to'lovlarning yo'qligi	Davlat maktabi maktabga avtobusda sayohat qilish uchun qalam bilan hamma narsani beradi. Ota-onalar o'qish joyidan ikki kilometrdan ko'proq uzoqlikda yashasa, darsliklar, noutbuklar, tushlik-darslar, maktabdan tashqaridagi tadbirlar, masalan, ekskursiya va muzeylar, bolani maktabga va uyga olib keladigan yuklarni to'lamaydi

1-rasm. Finlandiya ta'limining qiyosiy tahlili

Manba: muallif tomonidan tuzilgan.

Ushbu yordam vositalari kichik guruhlarda tuzatuvchi o'qitishni qo'llab-quvvatlashning umumiy shakllarini, individual maslahatlarni va o'quvchilarning shaxsiy sharoitlariga qarab, hatto ular boshqa talabalar bilan bir sinfda o'qiyotgan bo'lsalar ham, o'qitishni o'z ichiga oladi. Barcha maktablarda maxsus ta'lim o'qituvchilari mavjud va deyarli barcha maktablarda alohida ehtiyojli o'quvchilar bo'lsa, yordam berish uchun tashrif buyuradigan o'qituvchi yordamchilari mavjud. Agar talaba o'qishda doimiy qiyinchiliklardan aziyat chekayotgani aniqlansa, u uchun shaxsiy o'quv rejasi tayyorlanadi.

O'rganishda o'rtacha yoki engil qiyinchiliklarga duch kelgan o'quvchilarga kelsak, ular boshqa o'quvchilar bilan bir xil maktablarda va hatto bir sinfda o'qiydilar, ammo bu holda maktablar qo'shimcha moliyaviy resurslar oladi va aqliy zaif yoki jismoniy va hissiy nuqsonlari bo'lgan o'quvchilar, yoki sog'lig'i yoki ruhiy muammolari bo'lganlar, o'z sinflarida yoki maktablarda o'qiyotganlar va majburiy ta'lim ularning ba'zilari uchun 11 yil davom etadi. Shunday qilib, Finlyandiyada o'quvchilar va talabalar odatda bepul moliyaviy va ta'lim olishadi. Maktabgacha va asosiy ta'limda maktabdan uzoqda yashaydigan o'quvchilar uchun transportdan tashqari har kuni darsliklar va ovqatlanish ta'minlanadi va ota-onalar uchun

bepul. O'rta maktabda talabalar bepul ovqatlanish huquqiga ega. Oliy o'quv yurtlari talabalarining ovqatlanishiga kelsak, ular davlat tomonidan subsidiyalanadi. Barcha uchun ta'lim imkoniyatlarini ta'minlash uchun talabalar va ularning ota-onalariga taqdim etiladigan stipendiyalar va o'qish kreditlarining ishlab chiqilgan tizimi mavjud.

Shuni ta'kidlash kerakki, Finlyandiyada asosiy ta'lim bosqichida ko'pchilik o'quvchilar davlat maktablariga boradilar, ammo bu yosh guruhining atigi 2 foizidan kamrog'i xususiy maktablarda o'qiydi va aksariyat xususiy maktablar hukumatdagi maktablardan farq qilmaydi va Finlyandiya hukumati ularni yaxshi saqlaydi. Mening rolim, chunki u asosiy milliy o'quv dasturi va ushbu maktablarda o'qituvchilarning kasbiy malaka talablariga amal qiladi, shuningdek, o'zining ta'lim faoliyatini moliyalashtirish uchun yordam oladi.

Shuningdek, Finlandiya ta'limini bir qator asosiy afzalliklari mavjud. Quyidagi rasmda uning afzalliklarini aks ettirdim.

Afzalliklar	Afzalliklar mazmuni
Har bir talabaga individual yondashish	Finlyandiya o'qituvchilari sinfni bitta organizm sifatida baholaydilar, ularda hujayralar kabi har bir narsa bir-biriga o'xshash. Aksincha, o'qituvchi har bir bolasini qobiliyatlari asosida tayyorlaydi. Shunday qilib, har bir kishi tekshirish ishida o'z bilimiga mos keladigan ko'p bosqichli vazifalarni oladi. Bu ham uy vazifasi uchun ham amal qiladi. Bunga qo'shimcha ravishda, Finlyandiya o'qituvchisi ma'lumotdan qo'shimcha tushuntirish uchun sinfdan keyin kechikib qolishlari mumkin. Ko'pincha mamlakatimizda repetitorlik deb ataladigan va u erda ish haqi bilan amalga oshiriladigan bepul va hatto rag'batlantiriladi
Haqiqiy hayotga tatbiq etilishi	Sinflar, albatta, muhim bo'lgan narsalarni o'rgatadi: bank foizlarini qanday hisoblash mumkin, rezyume yoki ish uchun portfelni yaratish, uylar uchun to'lovlarni to'lash yoki hudud uchun rejanı yaratish. Keraksiz narsalar yo'q qilinadi, lekin kattalar hayotida muhim narsa qoladi
O'z-o'zini tarbiyalash va ixtiyoriylik	O'qituvchilar, bilimlarni olishni xohlaydigan kishi bo'lishiga ishonchlari komil. O'ziga xos rus tilida "majburiy yoqimtoylik qilolmaysiz" deb nomlangan so'zlar beg'ubor ishlaydi va o'smir uchun kerak bo'lmagan narsalar jadvaldan olib tashlanadi
Maktabda ikkinchi yil bo'lib qolish ham sharmandalik emas	Hech bir talaba kasb tanlashda shoshilmayapti va qo'shimcha yil bilim va darajalarni yaxshilashga yordam beradi

2-rasm. Finlandiya ta'limining afzalliklari

Manba: muallif tomonidan tuzilgan.

Ushbu ilmiy ishni yozish davomida O'zbekistonda moliyaviy savodxonlik ta'limini berish jaroyoni bo'yicha quyidagi asosiy savollar paydo bo'ldi. O'zbekiston sharoitida maktab yoshidanoq moliyaviy savodxonlik ta'limini berishni qanday tashkillantirilsa yuqori samaradorlikka erishish mumkin? Yoshlarni moliyaviy savodxonlik darajasini maktab yoshidan oshirish uchun darslardan bo'sh vaqtlari ularni qanday jalb qilish mumkin? Bu borada xorijiy tajribalardan nimalarni o'rganishimiz zarur? Mazkur tadqiqotni amalga oshirish davomida ushbu savollarga ilmiy asoslangan javoblar shakllantirildi.

Xulosa va takliflar.

Xulosa qilib aytganda, O'zbekiston maktablarida moliyaviy savodxonlik ta'limini berishda ilg'or xorijiy mamlakatlar tajribasini o'rganish va O'zbekiston uchun mos deb hisoblanganlarini maktab ta'limiga joriy erish juda muhim. Finlandiya tajribasini o'rganish moliyaviy ta'limni berishning samarali usullarini aniqlashga qaratilgan pedagogik tadqiqotlar uchun sarflanadigan moliyaviy resurslarni va vaqtni tejashga imkon beradi. Allaqachon jahon amaliyotida mavjud bo'lgan amaldagi ta'lim usullar va texnikalarini O'zbekiston ta'lim tizimiga joriy etish kelajak avlodni moliyaviy savodxonlik darajasini oshishiga, pirovardida moliyaviy barqaror va farovon avlodni yetishtirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot davomida quyidagi takliflar ishlab chiqildi.

- Maktablarda moliyaviy savodxonlikni oshirish uchun maxsus kurslar va treninglar tashkil etish zarur. Bu kurslar turli yoshdagi o'quvchilar uchun moslashtirilgan bo'lishi kerak.

- O'quvchilarga moliyaviy bilimlarni o'rgatishda Finlandiya ta'limidan va interaktiv usullardan foydalanish tavsiya etiladi. Bu raqamli moliya ko'nikmalarini o'rgatishni o'z ichiga oladi.

- Moliyaviy savodxonlikni oshirish bo'yicha davlat va xususiy sektorlar hamkorligini kuchaytirish lozim. Moliyaviy institutlar va ta'lim muassasalari hamkorlikda turli tadbirlar va musobaqalar tashkil etishi mumkin.

- Maktab o'quv dasturlariga moliyaviy savodxonlikni integratsiya qilish. Bu matematika yoki ijtimoiy fanlar doirasida o'qitilishi mumkin. Shuningdek, turli tadbirlar va "moliyaviy savodxonlik kunlari" tashkil etilishi tavsiya etiladi.

- Moliyaviy ta'lim resurslarini yaratish zarur. Bu kitoblar, darsliklar, onlayn kurslar va turli o'yinlar orqali amalga oshirilishi mumkin.

Mazkur tavsiyalar O'zbekiston maktab ta'lim tizimida moliyaviy savodxonlikni oshirishga qaratilgan amaliy dasturlarni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Ilg'or xorijiy tajribalar asosida ishlab chiqilgan dasturlar va yondashuvlar yosh avlodning moliyaviy bilim va ko'nikmalarini oshirishda samarali bo'ladi. Bu tavsiyalar asosida ta'lim tizimini isloh qilish, o'quv dasturlarini takomillashtirish va moliyaviy savodxonlikni oshirishga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanishiga ijobiy hissa qo'shadi.

Adabiyotlar/Jumepamypa/Reference:

APEC (2019). *Financial Education in Japan: Current State and Challenges*. APEC Policy Support Unit.

Atkinson, A., & Messy, F. A. (2012). *Measuring Financial Literacy: Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study*. OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions.

Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2014). *The Economic Importance of Financial Literacy: Theory and Evidence*. *Journal of Economic Literature*.

Lusardi, A., Michaud, P. C., & Mitchell, O. S. (2017). *Optimal Financial Knowledge and Wealth Inequality*. *Journal of Political Economy*.

Mandell, L. (2008). *Financial Literacy of High School Students*. In *Handbook of Consumer Finance Research*. Springer.

OECD (2013). *Financial Education in Schools*. OECD Publishing.

OECD (2017). *PISA 2015 Results (Volume IV): Students' Financial Literacy*. OECD Publishing.

World Bank (2014). *Enhancing Financial Capability and Inclusion in Uzbekistan*. World Bank Report.

OECD (2017). *Financial Education in Schools*. OECD Publishing.

OECD (2018) *Financial Education in Schools*. OECD Publishing.

Yoshino, Naoyuki Morgan, Peter J. Long, Trinh Q. "Financial Literacy in Japan: Determinants and Impacts", Asian Development Bank Institute, December 2017

Andrea Sticha, Shizuka Sekita. "The importance of financial literacy: Evidence from Japan", *Journal of Financial Literacy and Wellbeing*, Volume 1, Issue 2, July 2023, pp. 244 — 262

Naoyuki Yoshino, "Financial Education in Japan", Asian Development Bank Institute (ADBI) Senior Advisor Financial Research Institute, FSA

<https://www.usnews.com/news/best-countries/rankings/well-developed-public-education-system>

<https://www.japantimes.co.jp/news/2023/03/19/national/teaching-financial-literacy/>

<https://cbu.uz/uz/about/central-office/divisions/moliyaviy-savodxonlikni-oshirish-va-bank-mutaxassislarini-qayta-tayyorlash-departamenti/>